

ДЕКЛАРАЦИЈА О ДИЈАЛОГУ КУЛТУРА И ЦИВИЛИЗАЦИЈА КАО ПУТУ ПАРТНЕРСТВА ЗА МИР, ОДРЖИВИ РАЗВОЈ, САРАДЊУ, ДЕМОКРАТСКУ ИНТЕГРАЦИЈУ И СЛОБОДУ БАЛКАНСКИХ НАРОДА

Окупљени на међународним научним скупу посвећеном теми „Дијалог култура и партнерство цивилизација на Балкану“, ми, научници – истраживачи, усвајамо следећу Декларацију:

1. Балкан је, као регион кроз историју, представљао трусно геополитичко подручје на коме се секу лукови различитих цивилизација, сударају геостратешки интереси великих сила и производи вишак историје, културе страха и смрти. Преко њега је кроз историју, прошло више војника него трговаца и туриста; проливено је више људске крви неголи у другим деловима и регионима света. Његове елите споро су училе од учитељице Клио, те су странице историје изнова исписиване данком у крви нових генерација. Нажалост, Балкан и данас више живи у сенци „шока прошлости“ него изазова будућности. То је, још увек, регион „недовршеног мира“, привремено пацификован различитим мировним формацијама.
2. *Имплозија реалсоцијализма и ратни сукоби*, крајем 20. века на овом простору отежали су процесе демократске транзиције и унутрашње процесе органске реинтеграције балканских земаља, кроз облике привредне, политичке и културне сарадње. Биланс постсоцијалистичке транзиције Балкана показује да су ове земље доживеле социјалну регресију и неоконзервативну рестаурацију. Наиме, балканске елите, некритички следећи неолиберални модел зависне модернизације/присилне транзиције, увеле су овај регион у процесе субразвоја, дужничког ропства, реколонизације и протекторизације. Речју, Балкан је постао нова зона зависних земаља периферног „капитализма катастрофе“. Од некадашње зоне земаља средње развијености он је по многим социолошким индикаторима, доживео периферизацију и ребалканизацију. Упркос настојањима савремене политичке елите да овај простор институционално интегрише у ЕУ, Балкан је изнутра подељен и фрагментисан у привредном, политичком и културном погледу. Та се чињеница не може прикрити фразама из политичке реторике о евроинтеграцијским процесима и срећној будућности под скутом бриселског двора. Социолошки гледано-реални Балкан живи у условима „зомби економије“ - економски и социјално девестиран, осиромашен и полумртав; политички фрагментисан; са тенденцијом стварања културе зависности и деструкције властитих аутентичних националних културних идентитета. Сви ови процеси довели су балканска друштва у алармантно стање које захтева не само критичку рефлексију науке и интелектуалаца, већ радикалну промену стратегије развоја од стране друштвених актера.
3. У потрази за путевима изласка из актуелне кризе и дефинисању пројеката даљег развоја и напретка друштва, незаменљиву улогу може и мора одиграти савремена наука, универзитети и интелектуална елита друштва који не би смели бити у опортунистичкој дефанзиви, већ су дужни да, резултатима својих истраживања, помогну развоју делотворне друштвене критике и рационалне/демократске свести грађана за њихово активно учешће у савременим процесима/ововременим борбама за боље данас/боље сутра. У овом контексту посебна је одговорност посленика у области друштвених и хуманистичких наука.

4. Полазећи од радикалне промене парадигме у 21 веку: од геополитике и геоекономије ка геокултури, неопходно је подстаћи свест код елита – о капиталном значају улоге науке и културе у будућим променама у свим областима друштва. Од њиховог одлучујућег утицаја на развој технологије, организације рада и управљања, до неговања/очувања идентитарне културе и истраживања алтернативних путева будућег развоја, футуристичких нацрта „будућности која је почела“.
5. У савременом и будућем друштву главна министарства постаће *Министарство за науку, образовање и културу*; информациони развој и екологију. Кључно питање биће развој и употреба људског ресурса, улога културе као капиталног ресурса у концепцији одрживог развоја човека и света.
6. Постсоцијалистичка друштва балканских земаља морају се благовремено *припремити за ову нову развојно-цивилизацијску етапу „трећег таласа“*, ако не желе да касне у својој компетентности за нове облике конкуренције на глобалном тржишту „сиве материје“/интелектуалног капитала.
7. *Место и улогу појединих народа* у глобалној подели рада, угледа и моћи све ће више одређивати нови даровити људи као креатори „друштва знања/иновација“, стваралачка интелигенција и њен дух „креативне деструкције“, као и предузетничка елита, а не војничка мудрост и храброст, или пак сиренски глас/демагогија политичара. За ту утакмицу треба се припремити данас и овде. А ту смо на терену – улоге *универзитета и образовања* тј. какве су нам реформе потребне да наша наука и образовање – омогуће развој нових профила, стручњака, кадрова за ново/будуће време. Крајње је време да се схвати дух Низбетових порука (из „Мегатрендова“): „Као што је кроз историју прошлост одређивала садашњост, све више ће у савремености - нашу садашњост/судбину одређивати будућност“. А ми у тој припреми каснимо за иновацијама (за модернизацијским процесима у савременом свету), тако да нам је потребан галоп! Време је за прави *аларм на Универзитет и у друштву* – како би се кроз систем нових радикалних реформи успоставиле *неопходне социјалне и културне претпоставке у борби за нашу нову позицију и улогу у свету*.. Потребен су нам дубоко промишљене радикалне реформе у области науке и образовања, као основног генератора знања и нових елита, како бисмо ишли у корак са светом и такмичили се са њим.
8. Полазећи од досадашњих напора у академској заједници Универзитета у Нишу и следећи логику и домет наших истраживања могли бисмо истаћи потребу:
 - да се најбољи допринос реактуализацији порука Миланског едикта може дати ако би неке од наших иницијатива из 15-годишњег рада на пројектима („Регионална културна сарадња на Балкану“; „Култура мира, идентитети и међуетнички односи у контексту евроинтеграцијских процеса“) институционализовали у образовни систем наших Универзитета (мисли се на Балкан): као нпр:
 - а) формирање међууниверзитетског система мастер и докторских студија: студија балканских култура/студија културе мира;
 - б) развити Центар за мултидисциплинарна истраживања у најкреативнији фактор унапређења науке и културе на Универзитету – посебно кроз афирмацију трансдисциплинарних истраживања на новим пољима:
 - ✓ у области нових технологија и комуникација;
 - ✓ биотехнолошког развоја и генетичког инжењеринга;
 - ✓ у моделирању стратегија одрживог развоја (еколошког и биоетичког);
 - ✓ у области развоја комплексне глобалне и регионалне социологије и акционих примењених истраживања;

- ✓ у оквиру истраживања концепције регионалног развоја и регионалне сарадње на Балкану;
 - ✓ у области истраживања демографске репродукције становништва и опстанка и развоја народа на овим просторима.
 - ✓ у области развоја конфликтологије, као научне дисциплине која би научно осветљавала узроке конфликта дугог трајања на овим подручјима,
 - ✓ у области социјалне екологије, као науке која проучава утицај друштвеног фактора на животну средину и *vice versa*.
9. Овакав амбициозан програм истраживања захтева и успостављање нових облика координације и сарадње интелектуалаца на Балкану. Наше искуство показује да је неопходно окупљање најелитнијег језгра (истраживача, научника, истакнутих културних стваралаца) и њихово интелектуално ангажовање у дефинисању платформе за нову политику друштвених актера на Балкану, која би била изазовна по идејама и препорукама. То пак захтева не само интензивнију регионалну сарадњу научника и културних посленика, већ и *формирање Балканолошког института на Универзитету у Нишу* (као научно-истраживачке јединице), а посебно *Балканског форума интелектуалаца*, као интерактивног демократског облика интелектуалне заједнице свих оних који желе и имају способност да артикулишу ововремене захтеве на плану:
- а. *афирмације регионалне сарадње, развоја и културе мира;*
 - б. *да реактуализују трајну вредност лозинке „Балкан – балканским народима“, у којој је садржан захтев за интензивирање политичке сарадње међу балканским народима у циљу очувања аутономије овог региона;*
 - в. у циљу окупљања и академског јавног деловања интелектуалаца Балкана покренути часопис *„Балканска синтеза“* за науку, регионалну сарадњу и културу мира, који би вишејезично објављивао ауторске прилоге везане за актуелне проблеме и алтернативне пројекте развоја Балкана, као заједнице равноправних народа, култура и грађана. Ова би ревија, даље, реафирмисала демократску и слободарску мисао о суживоту балканских народа, дијалогу култура и партнерству цивилизација о култури мира на Балкану, као предпоставци развоја и напретка.
10. Србија је, уосталом, као и већина балканских земаља данас суочена, с једне стране са проблемима субразвоја, а с друге, процесима нараслих диспропорција у регионалном, демографском, економском, социјалном и културном погледу – са феноменима метрополитације и унутрашњег колонијализма, социјалних неједнакости, противречности и конфликта. Ови проблеми захтевају перманентно научно истраживање и разрешавање од стране друштвених актера. Концепцијско редефинисање стратегије регионалног и социјалног развоја, али институционалну функционалну децентрализацију. У том циљу неопходно је формирање *Балканског центра за истраживање регионалног развоја, конфликтологију и културу мира* – који би се мултидисциплинарно/трансдисциплинарно компаративно бавио овом проблематиком, измеђујући искуство теоријско-концепцијске и институционално-практичних решења о могућностима, путевима и инструментима разрешавања ових и других противречности у свом развоју, како би се ова друштва деблокирала у свом развоју и посветила изазовима модернизације, балканских и европских интеграција.
11. У интелектуалном артикулисању и акционом покретању и разрешавању ових и других цивилизацијско-развојних питања неопходна је ангажованија и одговорнија *мисија универзитета*, као научно-образовне институције, али и духовног средишта културе, формирања савремених националних елита у развијању/неговању дијалога

култура и цивилизација на Балкану, у ширењу културе мира и глобализације разумевања међу балканским народима, како би се наше културе прожимале, преливале, градећи чврст и трајан мост сарадње и слоге међу балканским народима. На овом фону: универзитети, факултети, институти, наставници, сарадници, студенти интензивираће међууниверзитетску сарадњу – између институција, организација, института, истраживачких група у академској заједници Балкана, користећи нове технологије, ширећи комуниколошку културу, дух толеранције, дијалога и сарадње међу младом генерацијом креатором и носиоцем будућег развоја.

12. Свакако како за благовремено препознавање тако и објективно информисање о овим и другим цивилизацијско-развојним проблемима ради афирмисања нових вредности у области културне политике и ширење духа глобалног разумевања и солидарности на Балкану, неопходна је активна и одговорна улога мас-медија. Јер ако је у рату прва жртва „истина“, или како се истиче у повељи УНЕСК-а „пошто ратови почињу у људским главама, у људским главама се и одбране мира морају изградити!“ За ту одбрану мира на Балкану и формирање алтернативних, развојних и еманципаторских пројеката велику одговорност носе, поред нових елита, наука, универзитет и медији. Медији и сами морају бити не само високо технолошки модернизовани, већ и аутономни у односу на центре моћи, али и много интензивније повезани у балканској регионалној мрежи и професионалној комуникацији и сарадњи.
13. Наше је мишљење да обнова религије у савремености (у плурализму форми њеног испољавања) може бити фактор културе мира, али и сукоба. То ће пре свега зависити од тога – да ли религија има аутономију или је подређена ванрелигијским факторима за постизање вандуховних циљева. *Уверени смо да је могућ и пожељан дијалог различитих религија и конфесионалних заједница*, те да се црквене хијерархије не треба да се затварају и супростављају екуменским покретима и асоцијацијама, уколико они не претендују на врховни ауторитет и заснивање тоталитарне моћи у области богатства различитости духовног рада човечанства.
14. Суочени са актуелним последицама економске и социјалне кризе у свету и нараслим регионалним сукобима, који прете да израсту у глобални грађански рат између богате мањине и сиромашне већине становника у свету, као и имајући у виду постконфликтно стање на геопростору Балкана (које је у стању „недовршеног мира“), ваља истаћи да велики значај имају савремени религијски и мировни покрети који делују у правцу развијања толеранције, културе мира и ненасиља. Време је, како би то рекао шпански филозоф, *Унамуно*, да религија родољубља више не облачи војничко рухо и да се крст не претвара у нож! Потребно нам је „преливање родољубља“ у човекољубље и обрнуто. Само у том контексту и хомо религиосус и његово богољубље, не могу сметати савременим изазовима модернизације/секуларизације и изграђивању човечанства као заједнице равноправних грађана и народа и богатства културних различитости. Наравно, обнова аутентичне људске заједнице и остваривање овакве будућности човечанства није могуће без темељних структуралних промена савременог друштва, радикалне измене владајуће стратегије друштвеног развоја у свету. У том контексту, борба за мир данас је повезана са проблемима развоја, те како каже бразилски председник Силвио Лула „*Без глобалне правде, нема глобалног мира*“, тј. истински мир може бити само дело јединства развоја и социјалне правде.
15. За искорак из савремене кризе на Балкану и у свету *неопходна је радикална промена глобалне стратегије развоја*: како би се превладали негативни ефекти неолибералног

модела и обезбедило социјално партнерство свих слојева у борби за развој и мир на Балкану и у свету.

16. *Форум интелектуалаца Балкана* – конституисан као хоризонтално-демократска академска структура, својим деловањем (научним скуповима, трибинама, декларацијама, саопштењима) подстицао би и афирмисао борбу за мир, развој, дијалог култура и партнерство цивилизација на Балкану. Тиме би се у секуларистичкој форми – утирао пут остваривању духа толеранције, поштовање плурализма не само религијског, из Миланског едикта већ и просветитељске европске традиције грађанског хуманизма, као и кроз развој друштвене критике – дао подстицај стваралаштву, сарадњи и напретку свих народа/грађана/култура на Балкану. У крајњој инстанци – он би помогао да Балкан поново постане место сарадње и интеграције, уместо фрагментације сукоба, као и да се обликује идеја/визија о балканској заједници равноправних народа и грађана.

Насупрот Хантингтоновој тези о неизбежности сукоба цивилизација у 21 веку, сматрамо да прави пут лежи у дијалогу култура и партнерству цивилизација. Само таква стратегија сарадње и толеранције, респекта културе различитости, подстицања и развоја интеркултурализма може од Балкана изградити мост међу народима, културама и цивилизацијама; између Истока и Запада, Севера и Југа, на добробит балканских народа, Европе и човечанства.

Учесници Међународне научне конференције
„Дијалог култура и партнерство цивилизација на Балкану“

У Нишу, 25.5.2013.